

KRAJOWA IZBA
RADCÓW PRAWNYCH

SCENARIUSZ LEKCJI
SZKOŁA PODSTAWOWA KLASY V - VIII

ODPOWIEDZIALNOŚĆ UCZNIA SZKOŁY PODSTAWOWEJ ZA POPEŁNIENIE CZYNU KARALNEGO

---

1. CELE LEKCJI

ZDOBYCIE NOWYCH WIADOMOŚCI I POZYSKANIE UMIEJĘTNOŚCI PRAKTYCZNYCH.

UCZEŃ:

- wie, że aby ponieść odpowiedzialność za zachowanie naruszające prawo nie musi mieć ukończonych 18 lat;
- zna akt prawny, w którym zawarte są reguły postępowania w sytuacji, gdy czynu karalnego dopuściła się osoba, która ukończyła 13 lat, ale nie ukończyła 17. lat;
- wie, że wobec osób, które ukończyły 10 lat i nie są pełnoletnie, a wobec których fakty i okoliczności świadczą o demoralizacji (np. nieletni uchyla się od obowiązku szkolnego, używa substancji psychotropowych lub alkoholu), sąd może stosować środki wychowawcze;
- potrafi wymienić przykładowe środki wychowawcze, które mogą być zastosowane wobec nieletniego, który dopuścił się popełnienia czynu karalnego;
- wie na czym polega środek poprawczy i środek leczniczy stosowany wobec nieletniego;
- wie, kim jest kurator sądowy;
- wie, jaki sąd prowadzi postępowanie w sprawach nieletnich.

2. METODA I FORMA PRACY Z UCZNIAMI

- Lekcję z uczniami można poprowadzić w formie interaktywnej. W tym celu warto zadawać uczniom pytania otwarte zachęcające do dyskusji, organizować pracę w grupach.

3. PLAN LEKCJI

- Lekcję można rozpocząć od zadania pytania, czy bycie nieletnim zwalnia od odpowiedzialności za zachowanie, które narusza prawo karne?
- Uczniom należy wyjaśnić, że polskie prawo przewiduje dwa rodzaje odpowiedzialności dla sprawców, którzy nie ukończyli 18. lat. Należy omówić zasady odpowiedzialności sprawców nieletnich na podstawie kodeksu karnego (art. 10 kk) oraz wskazać, że zasady odpowiedzialności osób młodszych reguluje ustawa z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.
- Uczniów należy zaznajomić z rodzajem środków wychowawczych, leczniczych i poprawczych, jakie wobec nieletniego sprawcy czynu karalnego może zastosować sąd rodzinny na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (*t.j.Dz.U. z 2022 r. poz. 1700*).
- Ostatnim zadaniem dla uczniów jest zapoznanie uczniów z treścią przygotowanego przypadku i udzielenie odpowiedzi na zadane przez prowadzącego pytania. Do tego zadania również można przydzielić uczniów do różnych grup.

4. KAZUS

Marzeniem Pawła – ucznia 2 klasy liceum ogólnokształcącego było posiadanie hulajnogi elektrycznej. Rodzice Pawła postanowili na zakończenie roku szkolnego sprezentować synowi wymarzoną hulajnogę. W dniu 4 lipca 2022 roku Paweł stał się właścicielem nowej, pięknej hulajnogi o wartości 2.199,00 złotych (słownie: dwa tysiące sto dziewięćdziesiąt dziewięć złotych 00/100). Paweł przez całe wakacje cieszył się z zakupu, a wraz z rozpoczęciem nowego roku szkolnego zakomunikował rodzicom, że nie będzie już jeździł do szkoły autobusem, ponieważ hulajnogą będzie szybciej i wygodniej. Ostatecznie Paweł przekonał jednak rodziców, którzy pozwolili mu jeździć hulajnogą do szkoły, pod warunkiem, że kupi on odpowiednie zabezpieczenie chroniące przed kradzieżą. Paweł kupił metalowy łańcuch, którym planował przypinać hulajnogę do specjalnych stanowisk na tego rodzaju sprzęt, które znajdowały się na boisku szkolnym. W pierwszym tygodniu szkoły Paweł codziennie zabierał hulajnogę do szkoły. Wzbudzała ona zachwyt wśród jego koleżanek i kolegów. Paweł każdego dnia starannie przymocowywał hulajnogę do metalowych stanowisk znajdujących się na boisku szkolnym. Niestety, już w drugim tygodniu zajęć lekcyjnych Paweł zapomniał o przymocowaniu hulajnogi i pozostawiał ją na boisku szkolnym, bez jakiegokolwiek zabezpieczenia. Po zakończonych lekcjach Paweł, jak zwykle udał się po swoją hulajnogę, aby wrócić do domu. Niestety hulajnoga zniknęła. Zrozpaczony Paweł zorientował się, że w jego plecaku znajduje się łańcuch mocujący. Wtenczas uświadomił sobie, że pomimo, iż zobowiązał się przed rodzicami, że będzie w należyty sposób zabezpieczał hulajnogę przed kradzieżą, zupełnie o tym zapomniał.

Paweł bał się przyznać rodzicom, że utracił hulajnogę, jednak nie miał innego wyjścia. Paweł razem z rodzicami udał się na Policję, aby zawiadomić o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa kradzieży. Dzięki monitoringowi szkolnemu jeszcze tego samego dnia udało się zatrzymać sprawcę, a Paweł odzyskał hulajnogę. Sprawcą okazał się 14-letni Grzegorz - uczeń ósmej klasy szkoły podstawowej sąsiadującej z liceum, do którego uczęszczał Paweł. Grzegorz tłumaczył, że chciał się tylko przejechać hulajnogą i planował zwrócić ją następnego dnia.

◆ PYTANIA DLA UCZNIÓW

Po zapoznaniu się uczniów z treścią przypadku można zadać następujące pytania:

1. Czy Grzegorz dopuścił się popełnienia czynu karalnego?
2. Na podstawie jakiej ustawy poniesie odpowiedzialność Grzegorz?
3. Jakie środki wychowawcze może zastosować Sąd rodzinny wobec Grzegorza?

► ODPOWIEDZI DO KAZUSU

ad 1.

Grzegorz dopuścił się popełnienie czynu karalnego, o którym mowa w art. 1 ust 2 pkt. 2a ustawy z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

ad 2.

Grzegorz będzie odpowiadał na podstawie przepisów ustawy z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

ad 3.

Sąd może zastosować wobec Grzegorza środki wychowawcze, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich.

5. ŹRÓDŁA

- Kodeks Karny (wyciąg)
- ustawa z dnia 9 czerwca 2022 roku o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2022 r. poz. 1700)
- „Przychodzi uczeń do prawnika” pod redakcją Natalia Radosh, Michał Łakomecki, Poznań 2015

6. ZESTAWIENIE PRZYDATNYCH PRZEPISÓW

► KODEKS KARNY

USTAWA Z DNIA 6 CZERWCA 1997 R.

(tj. Dz.U. z 2022 r. poz. 1138,1726,1855,2339)

CZĘŚĆ OGÓLNA. (wyciąg)

ROZDZIAŁ I. ZASADY ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ.

Art. 1. [Warunki odpowiedzialności]

§ 1. Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.

§ 2. Nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma.

§ 3. Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.

Art. 10. [Wiek]

§ 1. Na zasadach określonych w tym kodeksie odpowiada ten, kto popełnia czyn zabroniony po ukończeniu 17 lat.

§ 2. Nieletni, który po ukończeniu 15 lat dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3 lub 4, art. 223 § 2, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280, może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

§ 3. W wypadku określonym w § 2 orzeczona kara nie może przekroczyć dwóch trzecich górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo; sąd może zastosować także nadzwyczajne złagodzenie kary.

§ 4. W stosunku do sprawcy, który popełnił występki po ukończeniu lat 17, lecz przed ukończeniem lat 18, sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają.

USTAWA Z DNIA 9 CZERWCA 2022 R. O WSPIERANIU I RESOCJALIZACJI NIELETNICH

(t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1700)

DZIAŁ I. PRZEPISY OGÓLNE

Art. 1. [Zakres przedmiotowy regulacji; definicje]

1. Przepisy ustawy stosuje się w zakresie:

- 1) postępowania w sprawach o demoralizację - wobec osób, które ukończyły 10 lat i nie są pełnoletnie;
- 2) postępowania w sprawach o czyny karalne - wobec osób, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu 13 lat, ale przed ukończeniem 17 lat;
- 3) wykonywania środków wychowawczych, środka leczniczego lub środka poprawczego - wobec osób, względem których środki te zostały orzeczone, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez te osoby 21 lat, chyba że niniejsza ustawa stanowi inaczej.

2. Ilekroć w ustawie jest mowa o:

- 1) nieletnich - rozumie się przez to osoby, o których mowa w ust. 1;
- 2) czynie karalnym - rozumie się przez to czyn zabroniony przez ustawę jako:
  - a) przestępstwo lub przestępstwo skarbowe albo
  - b) wykroczenie lub wykroczenie skarbowe;
- 3) czynie zabronionym - rozumie się przez to zachowanie o znamionach określonych w ustawie karnej.

Art. 2. [Przesłanki stosowania środków określonych w ustawie]

Przewidziane w ustawie działania podejmuje się w przypadkach, gdy nieletni wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuścił się czynu karalnego.

DZIAŁ II. ŚRODKI PRZECIWDZIAŁANIA DEMORALIZACJI NIELETNICH I DOPUSZCZANIU SIĘ PRZEZ NICH CZYNÓW KARALNYCH

Art. 6. [Środki stosowane wobec nieletniego; zasady orzekania kar]

Wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze, środek leczniczy oraz środek poprawczy. Wobec nieletniego kara może być orzeczona tylko w przypadkach określonych w ustawie, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego.

Art. 7. [Katalog środków wychowawczych]

Środkami wychowawczymi są:

- 1) upomnienie;
- 2) zobowiązanie do określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody w całości albo w części, do zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, do wykonania prac społecznych, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym, w szczególności terapii uzależnień, psychoterapii, psychoedukacji, lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, do powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub do zaniechania używania substancji psychoaktywnej;
- 3) nadzór odpowiedzialny rodziców albo opiekuna nieletniego;
- 4) nadzór organizacji społecznej, w tym organizacji pozarządowej, której celem statutowym jest praca z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, zapobieganie demoralizacji nieletnich lub pomoc w readaptacji społecznej nieletnich, pracodawcy albo osoby godnej zaufania udzielających poręczenia za nieletniego;
- 5) nadzór kuratora sądowego;
- 6) skierowanie do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej, w tym organizacji pozarządowej, lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją;
- 7) zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju;

8) przepadek przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego, przepadek przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego, przepadek równowartości przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego lub przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego, przepadek przedmiotów, których wytwarzanie, posiadanie, obrót, przesyłanie, przenoszenie, przewóz lub przechowywanie jest zabronione, przepadek przedsiębiorstwa albo jego równowartości, przepadek korzyści majątkowej albo jej równowartości lub przepadek przedmiotów czynów zabronionych;

9) umieszczenie w rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej, która ukończyła szkolenie przygotowujące do sprawowania opieki nad nieletnim, zwanej dalej "rodziną zastępczą zawodową";

10) umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym;

11) umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym.

Art. 8. [Środek leczniczy]

Środkiem leczniczym jest umieszczenie w zakładzie leczniczym, w którym są udzielane nieletnim świadczenia zdrowotne z zakresu opieki psychiatrycznej lub leczenia uzależnień, zwanym dalej "zakładem leczniczym".

Art. 9. [Środek poprawczy]

Środkiem poprawczym jest umieszczenie w zakładzie poprawczym.

Art. 10. [Zobowiązanie nieletniego do określonego zachowania]

1. Zobowiązując nieletniego do naprawienia wyrządzonej szkody lub do zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, sąd rodzinny określa sposób i termin wykonania tych zobowiązań.

2. Zobowiązując nieletniego do wykonania prac społecznych, sąd rodzinny określa okres ich wykonywania nie dłużej niż przez 6 miesięcy w wymiarze nieprzekraczającym łącznie 20 godzin, mając na uwadze wiek nieletniego, jego możliwości psychofizyczne oraz potrzeby edukacyjne.

3. Zobowiązując nieletniego do przeproszenia pokrzywdzonego, sąd rodzinny określa termin wykonania tego zobowiązania, a także może określić sposób jego wykonania.

Art. 11. [Sposób kontrolowania wykonywania środka wychowawczego w postaci zobowiązania do określonego zachowania]

1. Sąd rodzinny może określić sposób kontrolowania wykonywania środka wychowawczego, o którym mowa w art. 7 pkt 2.

2. Zobowiązując kuratora sądowego do kontrolowania wykonywania środka wychowawczego, o którym mowa w art. 7 pkt 2, sąd rodzinny określa częstotliwość składania sprawozdań z kontrolowania wykonywania tego środka wychowawczego.

Art. 12. [Określenie częstotliwości składania sprawozdań z przebiegu nadzoru]

Stosując środki wychowawcze, o których mowa w art. 7 pkt 3-5, sąd rodzinny określa częstotliwość składania sprawozdań z przebiegu nadzoru.

Art. 13. [Orzeczenie przepadku]

Jeżeli nieletni dopuścił się czynu zabronionego, sąd rodzinny może orzec albo orzeka przepadek, w przypadkach określonych w ustawie.

Art. 14. [Umieszczenie nieletniego w okręgowym ośrodku wychowawczym]

1. Sąd rodzinny może orzec umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego, o którym mowa w art. 1 ust. 2 pkt 2 lit. a, jeżeli przemawiają za tym stopień demoralizacji nieletniego oraz rodzaj czynu karalnego, sposób i okoliczności jego popełnienia, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego.

2. W szczególnie uzasadnionym przypadku sąd rodzinny może orzec umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego, o którym mowa w art. 1 ust. 2 pkt 2 lit. b, jeżeli przemawiają za tym stopień demoralizacji nieletniego oraz rodzaj czynu karalnego, sposób i okoliczności jego popełnienia, w tym w szczególności chuligański charakter czynu karalnego, działanie w sposób zasługujący na szczególne potępienie, działanie pod wpływem substancji psychoaktywnej, popełnienie czynu karalnego na szkodę osoby bezradnej, niepełnosprawnej, chorej lub w podeszłym wieku, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego.

3. W szczególnie uzasadnionym przypadku sąd rodzinny może orzec umieszczenie w okręgowym ośrodku wychowawczym nieletniego, który uchyla się od wykonywania środka wychowawczego, o którym mowa w art. 7 pkt 10, i w chwili orzekania ukończył 13 lat, jeżeli przemawia za tym stopień demoralizacji nieletniego, a inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego.

Art. 15. [Umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym]

1. Sąd rodzinny może orzec umieszczenie w zakładzie poprawczym nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego, o którym mowa w art. 1 ust. 2 pkt 2 lit. a, jeżeli przemawiają za tym wysoki stopień demoralizacji nieletniego oraz rodzaj czynu karalnego, sposób i okoliczności jego popełnienia, zwłaszcza gdy środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego.

2. Sąd rodzinny orzeka umieszczenie w zakładzie poprawczym nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3 lub 4, art. 223 § 2, art. 252 § 1 lub 2 lub w art. 280 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. z 2022 r. poz. 1138), zwanej dalej "Kodeksem karnym".

3. Wobec nieletniego, o którym mowa w ust. 2, sąd rodzinny może orzec środek wychowawczy, jeżeli sposób i okoliczności popełnienia czynu karalnego, właściwości i warunki osobiste nieletniego oraz jego postawa i zachowanie uzasadniają przypuszczenie, że środek wychowawczy okaże się skuteczny lub rokuje resocjalizację nieletniego.

4. Orzekając umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym, sąd rodzinny może określić rodzaj zakładu poprawczego, w którym ma być wykonywany ten środek.

5. W przypadku, o którym mowa w ust. 2, orzekając umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym, sąd rodzinny określa rodzaj zakładu poprawczego, w którym ma być wykonywany ten środek.

6. Wobec nieletniego, o którym mowa w ust. 2, w szczególnie uzasadnionym przypadku, jeżeli przemawiają za tym bardzo wysoki stopień demoralizacji nieletniego, rodzaj czynu karalnego, sposób i okoliczności jego popełnienia, właściwości i warunki osobiste nieletniego, jego postawa i zachowanie oraz przebieg dotychczasowego procesu resocjalizacji, orzekając umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym, sąd rodzinny może:

- 1) zagrozić przedłużeniem wykonywania środka poprawczego po ukończeniu przez nieletniego 21 lat, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez nieletniego 24 lat;
- 2) orzec, że środek poprawczy będzie wykonywany po ukończeniu przez nieletniego 21 lat, do ukończenia przez nieletniego określonego wieku, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez nieletniego 24 lat.

Art. 23. [Właściwość rzeczowa sądu rodzinnego]

Postępowanie w sprawach nieletnich prowadzi sąd rodzinny, chyba że niniejsza ustawa stanowi inaczej.

KRAJOWA IZBA
RADCÓW PRAWNYCH

OPRACOWAŁA: r.pr. Anna Stawicka
Stan prawny na dzień 15 grudnia 2022 roku.